

Vergaderjaar 2020–2021

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken

Nr. 2265

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 29 januari 2021

Hierbij bied ik u het verslag aan van de Raad Buitenlandse Zaken van 25 januari 2021. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om middels dit verslag te voldoen aan toezeggingen die ik deed tijdens het Algemeen Overleg Raad Buitenlandse Zaken van 21 januari 2021 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2263).

De Minister van Buitenlandse Zaken,
S.A. Blok

Introductie

Op maandag 25 januari 2021 vond de Raad Buitenlandse Zaken plaats in Brussel. De Minister van Buitenlandse Zaken heeft namens het kabinet deelgenomen. Onder *Current Affairs* sprak de Raad over de verdeling van vaccins buiten de Unie, Rusland/Navalny, de trans-Atlantische relatie (onder andere met betrekking tot Iran/JCPOA en veiligheid in de Golf-regio), Turkije, Egypte, Bosnië en Herzegovina, Hongkong, de Hoorn van Afrika (Ethiopië, Tigray en de grens met Soedan) en Venezuela. Daarnaast hadden de leden van de Raad een uitwisseling met de Japanse Minister van Buitenlandse Zaken, Toshimitsu Motegi, over de Indo-Pacific en regionale veiligheid in Azië.

Op de agenda stond klimaat- en energiediplomatie. Tot slot spraken de Ministers tijdens de lunch over de betrekkingen tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk op het gebied van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) en het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid (GVDB).

Current Affairs

Verdeling vaccins buiten de Unie

In het kader van de wereldwijde COVID-19 pandemie sprak de Raad over de toegang tot vaccins buiten de Unie en de rol van de Europese Unie daarbij. COVAX blijft een leidend initiatief voor wereldwijde toegang tot vaccins. De Hoge Vertegenwoordiger (HV) constateerde echter dat de operationalisering van COVAX tijd vergt. In dit kader pleitten meerdere lidstaten voor aanvullende actie vanuit de EU om op korte termijn partnerlanden te ondersteunen met vaccins via het *EU Vaccine Sharing Mechanism*, zoals voorgesteld in de Commissiemededeeling van 19 januari «*A united front to beat COVID-19*». Verscheidene leden van de Raad vroegen daarbij specifiek aandacht voor de regio's in de nabijheid van de EU, waaronder de Westelijke Balkan en het Oostelijk Partnerschap. Sommige lidstaten wezen juist op het belang van een eerlijk en gelijk speelveld voor alle regio's, en met name ook de lage inkomenslanden in Afrika; niet alleen vanuit morele overwegingen maar ook vanuit strategische en economische belangen. Tot slot wezen meerdere lidstaten op de moeilijkheden rondom het doneren van vaccins in de beginfase van de nationale vaccinatiestrategieën.

Rusland/Navalny

De Raad stond uitgebreid stil bij de arrestatie van oppositieleider Aleksej Navalny bij diens terugkeer naar Moskou op 17 januari jl. en riep nogmaals dringend op tot zijn onmiddellijke vrijlating. Daarnaast hekelden de leden van de Raad, waaronder Nederland, het geweld van de Russische autoriteiten afgelopen weekend en uitten zorgen over de verslechterende mensenrechtensituatie en de krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld in Rusland. Veel lidstaten, waaronder Nederland, onderstreepten dat indien Navalny niet wordt vrijgelaten verdere sancties niet zijn uitgesloten. De HV kondigde aan ter voorbereiding op de Europese Raad van 25 en 26 maart 2021 een bezoek aan Moskou te brengen. Verscheidene lidstaten waaronder Nederland spraken hun steun uit voor dit bezoek, opdat de EU een stevige boodschap kan overbrengen aan de Russische autoriteiten, ook ten aanzien van MH17.

Daags na de inauguratie van President Joe Biden op 20 januari jl. sprak de Raad tevens over de toekomstige trans-Atlantische relatie, onder meer in relatie tot Iran en het JCPOA. Een groot aantal lidstaten waaronder Nederland onderschreef het belang van de trans-Atlantische relatie vanwege de gedeelde waarden en belangen en noemden daarbij handelsbeleid, klimaat, multilateralisme, de implementatie van het JCPOA en de relatie met China als prioritaire dossiers. Nederland wees in dit verband als enige lidstaat onder meer op de recente uitspraken van de VS over genocide op Oeigoeren in China. Een aantal landen benadrukte tot slot het belang van een proactieve houding van de EU ten aanzien van de VS. Zoals ook Nederland reeds onderstreepte vergt een versterking van de trans-Atlantische betrekkingen een actieve inzet en grotere investering van de EU, alsook een betere coördinatie tussen de verschillende EU instellingen.

Turkije

De HV koppelde kort terug over zijn gesprek met de Turkse Minister van Buitenlandse Zaken, Mevlüt Çavuşoğlu, dat plaatsvond op 21 januari jl. De HV verwelkomde de recente positieve stappen van Turkije zoals het terugtrekken van boor- en exploratieschepen, maar onderstreepte daarbij ook het belang om deze veranderingen te consolideren. Hierbij benadrukte Borrell het voortdurende belang van een constructieve rol van Turkije in de regio en commitment ten aanzien van hervormingen van de rechtsstaat en mensenrechten. Een groot aantal lidstaten drukte uit waarde te hechten aan blijvende dialoog en een positieve agenda. Daarnaast werd benadrukt dat de conclusies van de Europese Raad van afgelopen december, inclusief met betrekking tot aanvullende sancties, nog van toepassing zijn. De Raad zal de voorbereiding van additionele *listings* voortzetten.

Egypte

De Raad besprak de mensenrechtenontwikkelingen in Egypte en de EU-Egypte samenwerking in den brede. De mensenrechtensituatie in Egypte baart vele lidstaten zorgen. De HV refereerde daarbij specifiek aan het 5-jarig jubileum van de ontvoering en marteling van de Italiaanse student Regeni in Egypte en betreurde het feit dat Egypte deze zaak gesloten heeft. Ook Nederland ging in op de zeer zorgelijke mensenrechtensituatie in Egypte en benadrukte dat de EU wapenexportcriteria strikt nageleefd dienen te worden. Ook benadrukten verscheidene leden van de Raad, waaronder Nederland, het belang van conditionaliteit bij steun van de EU aan Egypte.

Bosnië en Herzegovina

De HV informeerde de Raad over de huidige situatie ten aanzien van de opvang van migranten in Bosnië en Herzegovina (BiH) en de acties van de EU tot dusver. De situatie blijft zeer schrijnend en de humanitaire crisis duurt voort. De HV benadrukte dat de Bosnische autoriteiten hun volledige verantwoordelijk moeten nemen. De EU inspanningen blijven erop gericht om de BiH autoriteiten te bewegen om lange termijn oplossingen te realiseren.

Hongkong

De Raad besprak ook de actuele ontwikkelingen in Hongkong naar aanleiding van aanhoudingen van prodemocratische politici en activisten,

waaronder (voormalige) volksvertegenwoordigers. Huidig Benelux-voorzitter België sprak mede namens Nederland en Luxemburg ernstige zorgen uit over deze verdere aantasting van de rechtsstaat in Hongkong, en riep op tot coördinatie van responsmaatregelen met *likeminded partners* alsook tot hervatting van de gestructureerde dialoog met Hongkong, op voorwaarde dat daarbij alle zorgen besproken kunnen worden.

Hoorn van Afrika (Ethiopië, Tigray en grens met Soedan)

De Hoge Vertegenwoordiger verwees naar de verontrustende situatie in de Hoorn van Afrika, met name met betrekking tot de aanhoudende crisis in Ethiopië, en benadrukte daarbij dat een verdere escalatie van het conflict naar de omliggende regio (o.a. Soedan) te allen tijde voorkomen moet worden. Lidstaten deelden zijn zorgen. De Finse Minister van Buitenlandse Zaken zal binnenkort namens de HV een bezoek aan de regio brengen waarbij de zorgen, met name het gebrek aan humanitaire toegang, dringend onder de aandacht gebracht zullen worden bij de autoriteiten.

Venezuela

De Raad stond kort stil bij de Venezolaanse parlementsverkiezingen van 6 december jl. en de daaruit voortvloeiende situatie en nam tevens conclusies aan. De Raad beschouwt de verkiezingsuitkomst niet als representatief voor de wil van het Venezolaanse volk en roept op om middels politieke onderhandelingen te komen tot democratische lokale-, parlements- en presidentsverkiezingen. De Raad ziet de in 2015 gekozen oppositieleiden, in het bijzonder Juan Guaidó, als bevoorrechte gesprekspartners. Zij zullen wat Nederland betreft een belangrijke rol moeten spelen in het vinden van een democratische en inclusieve oplossing van de diepe politieke crisis in het land. De EU staat klaar om het democratische proces te ondersteunen, bijvoorbeeld door verkiezingswaarnemingsmissies. Tevens roept de Raad op tot ongehinderte toegang voor humanitaire hulp en staat de EU klaar om persoonsgerichte sancties in te stellen tegen mensenrechtenschenders en individuen verantwoordelijk voor de ondermijning van de democratie. Nederland zet samen met EU in op maximale steun voor de democratische oppositie.

Videoconferentie met de Japanse Minister van Buitenlandse Zaken Toshimitsu Motegi over Indo-Pacific en regionale veiligheid

In aanloop naar de EU-Japan top sprak de Raad met de Japanse Minister van Buitenlandse Zaken, Toshimitsu Motegi, over de Indo-Pacific regio en regionale veiligheid in Azië. Motegi lichtte de Japanse visie op een «Free and Open Indo-Pacific» (FOIP) toe. Japan verwelkomde de Indo-Pacific visies van enkele Lidstaten, waaronder Nederland, en de EU-discussies over de Indo-Pacific. Daarnaast benadrukte Motegi het belang van verdieping van de samenwerking met de EU op thema's als connectiviteit, maritieme veiligheid, klimaat en digitalisering. De HV benadrukte dat de EU en Japan gelijkgestemde partners zijn. Het partnerschap is sterk, ook economisch, mede door de EU-Japan strategische partnerschapsovereenkomst (SPA) en economische partnerschapsovereenkomst (EPA). De Hoge Vertegenwoordiger benadrukte tevens dat 2021 een cruciaal jaar zal zijn voor multilaterale samenwerking, onder andere op het gebied van de pandemie en gevolgen ervan, *rules-based multilateral order* en klimaat in aanloop COP26. Veel Lidstaten benadrukten het belang van samenwerking in de Indo-Pacific om diverse redenen, waaronder veiligheid, multilaterale handel. Ook werd het belang van connectiviteit onderstreept. Nederland intervenieerde namens het trio voorzitterschap (bestaande uit

Nederland, Slowakije en Malta) en Tsjechië. Nederland benadrukte daarbij dat Japan als gelijkgezinde democratie een belangrijke samenwerkingspartner is voor de EU in de Indo-Pacific. Prioritaire samenwerkingsgebieden zijn onder andere veiligheid, waaronder binnen het maritieme en digitale domein en economische veiligheid, de versterking van de internationale rechtsorde en duurzame vrijhandel. Evenals andere sprekers verwelkomde ook Nederland de recente aankondiging van Japan om in 2050 broeikasgas-neutraal te willen zijn.

Klimaat en energiediplomatie

Op dezelfde dag dat Nederland de *Climate Adaptation Summit (CAS)* organiseerde, sprak de Raad over klimaat- en energiediplomatie. Tevens nam de Raad Raadsconclusies aan. Met deze Raadsconclusies herbevestigde de Raad dat klimaatdiplomatie een politieke prioriteit voor de EU blijft en dat keuzes ten aanzien van de energietransitie niet alleen kansen bieden maar ook geopolitieke veranderingen teweeg brengen. De Raad benadrukte dat met strategisch en gecoördineerd extern optreden de EU en haar lidstaten als blok een belangrijke rol kunnen spelen in de strijd tegen klimaatverandering en op het gebied van adaptatie. Met de ambitieuze EU doelstellingen en de Europese Green Deal, die een veelheid aan beleidsterreinen omvat, laat de EU het goede voorbeeld zien. Het jaar 2021 biedt veel kansen om klimaatambitie concreet te stimuleren, om een breed gedragen coalitie te vormen, ook met partners buiten de EU waaronder de VS, China en andere grote spelers, om actief, via diplomatieke dialoog, financiering en steun, structurele vergroening door te voeren (o.a. via het Action Plan voortvloeiend uit de CAS en in aanloop naar de COP26 in het VK). De EU heeft in het afgelopen jaar de inspanningen vergroot om landen te motiveren en waar nodig te ondersteunen met het uitvoeren en verhogen van hun nationale klimaatambities en zal klimaatactie en de nodige energietransitie zoveel mogelijk centraal stellen in alle dialogen en samenwerkingsverbanden met derde landen. Ten slotte onderstreepte Nederland het belang van de inzet in het externe EU-beleid gericht op het waarborgen van de Europese energiezekerheid, inclusief blijvende aandacht voor het mitigeren van de risico's die verbonden zijn aan wijzigende afhankelijkheden in het energiedomein in relatie tot externe partners.

AOB

Onder *Any Other Business* werd gesproken over het operationaliseren van het *Euro-Atlantic Resilience Center* in Boekarest, de situatie van de Hongaarse minderheid in Oekraïne en het bezoek van de Portugese Minister van Buitenlandse Zaken aan Mozambique namens de HV.

Lunch over EU-VK betrekkingen in relatie tot het GBVB en GVDB

De Raad stond tijdens de lunch stil bij de toekomstige relatie tussen de EU en het VK op het gebied van buitenlandbeleid, externe veiligheid en defensie (GBVB en GVDB). In het akkoord tussen de EU en het VK over het nieuwe partnerschap van 24 december jl. zijn hier geen afspraken over gemaakt. Enkele artikelen uit het akkoord over het nieuwe partnerschap zouden wel een goede basis kunnen bieden voor toekomstige samenwerking met het VK op deze terreinen, aldus de Commissie. De HV wees verder op de reeds in 2019 overeengekomen politieke verklaring tussen de EU en het VK die goede aanknopingspunten biedt om de toekomstige GBVB en GVDB samenwerking vorm te geven, zoals onder meer op het gebied van sancties, terrorismebestrijding en cybersecurity. Meerdere lidstaten benadrukten het belang van blijvende samenwerking op deze terreinen, mede gezien onze gedeelde veiligheidsbelangen en strategische

prioriteiten. Een aantal lidstaten onderstreepte daarnaast het belang van coherentie en EU eenheid in het identificeren van samenwerkingsterreinen waar concrete stappen gezet kunnen worden.

Toezeggingen

Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om te voldoen aan de toezeggingen die ik tijdens het Algemeen Overleg van 21 januari 2021 deed om schriftelijk terug te komen op vaccins en C-TAP, Artikel 38 van de veiligheidswet van Hongkong, verplichte sneltesten en de voortgang van COVAX.

Vaccins en C-TAP

De Europese Commissie en de EU lidstaten steunen het beleid van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) dat erop gericht is om vaccins en geneesmiddelen beschikbaar te maken voor iedereen en ervoor zorgt dat intellectueel eigendom niet in de weg staat van eerlijke toegang tot vaccins voor armere landen en bevolkingsgroepen. Hiertoe bestonden al verschillende initiatieven, bijvoorbeeld de *Medicines Patent Pool* (MPP). Op verzoek van een aantal lidstaten, waaronder Nederland, hebben de WHO en UNITAID zich ingespannen om deze initiatieven op te stellen voor COVID-19 gerelateerde gezondheid technologieën, en zijn deze initiatieven uiteindelijk samengebracht in een speciale COVID-19 *Technology Access Pool* (C-TAP).

De WHO heeft de afgelopen maanden consultaties gehad met de private sector om hen er toe te bewegen kennis en intellectueel eigendom in C-TAP onder te brengen. U bent al eerder geïnformeerd (Kamerstuk 25 295, nr. 902) over het feit dat verschillende intellectuele eigendomsrechten gratis aan C-TAP zijn aangeboden. Dit geldt echter niet voor rechten voor vaccins. Dit lijkt eerlijke toegang tot vaccins wereldwijd echter niet te belemmeren. Uit recente gegevens van COVAX blijkt dat COVAX er in is geslaagd afspraken te maken met bestaande vaccinproducenten over levering en licenties.

Het kabinet is van mening dat voortdurend goed gekeken moet worden naar mogelijke knelpunten op het gebied van intellectuele eigendom die opschaling van productie en betaalbaarheid van COVID-19-vaccins zouden kunnen belemmeren. Nederland steunt daartoe actief de inzet van de Commissie om zorgen hierover serieus te onderzoeken en te bekijken of er op onderdelen pragmatische stappen nodig zijn.

Artikel 38 van de Veiligheidswet Hongkong

Hieronder volgt een nadere toelichting op de interpretatie van artikel 38 van de Nationale Veiligheidswet voor Hongkong, zoals ik reeds al met u deelde in het verslag Raad Buitenlandse Zaken van 13 juli 2020 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2187).

Artikel 38 van de Veiligheidswet kan, althans in de beschikbare Engelse tekstversie, zo gelezen worden dat de strafbaarstellingen in de wet extraterritoriale werking hebben. Uit de wettekst wordt niet volledig duidelijk of die extraterritoriale werking voor alle strafbaar gestelde feiten in de Veiligheidswet daadwerkelijk betekenis heeft.

Artikel 29 van de wet beoogt blijkbaar om het beramen van een aantal nader omschreven feiten door personen vanuit China, Hongkong of Macau met vreemde mogelijkheden of met in het buitenland gevestigde instituten of personen strafbaar te stellen. Onder die categorie feiten hoort onder meer het op onrechtmatige wijze haat opwekken onder inwoners van Hongkong tegen het centraal gezag in Hongkong of in China, terwijl daarbij direct of indirect op enigerlei wijze instructies, financiering of een

andere wijze van steunverlening uit het buitenland wordt ontvangen, terwijl aan dat handelen vermoedelijk ernstige gevolgen verbonden zijn. Het is niet mogelijk goed te beoordelen in hoeverre deze strafbaarstelling een risico oplevert voor eenieder die buiten China kritiek uit op dat land. Er lijken nogal wat voorwaarden te zijn waaraan moet worden voldaan voordat een persoon strafbaar kan worden gesteld o.g.v. artikel 29 van de Veiligheidswet. Het zal uit de praktijk moeten blijken hoe de Chinese en Hongkongse autoriteiten hiermee zullen omgaan.

Als China of Hongkong in een specifiek geval de uitlevering verzoekt van een persoon die wordt verdacht van een strafbaar feit onder de Veiligheidswet, dan zal het desbetreffende land moeten beoordelen of uitlevering plaats kan vinden met inachtneming van de geldende internationale regelgeving. In de regel moet daarvoor een bilateraal uitleveringsverdrag tussen China of Hongkong en het desbetreffende derde land bestaan. Nederland heeft het uitleveringsverdrag met Hongkong opgeschort, en heeft geen uitleveringsverdrag met China. Het is gebruikelijk dat in uitleveringsverdragen de nodige waarborgen zijn opgenomen om te voorkomen dat uitlevering plaatsvindt zonder dat sprake is van dubbele strafbaarheid, om te voorkomen dat wordt uitgeleverd indien er sprake is van een politiek misdrijf of om te voorkomen dat de opgeëiste persoon wordt onderworpen aan discriminatoire vervolging. In het reisadvies voor Hongkong wordt onder «Veiligheidsrisico's» melding gemaakt van de Nationale Veiligheidswet voor Hongkong, mede vanwege het feit dat de wet breed is geformuleerd en op verschillende manieren kan worden uitgelegd, maar eveneens omdat ook activiteiten buiten Hongkong en uitspraken op sociale media strafbaar kunnen zijn op basis van deze wet.

Verplichte sneltesten

De verplichte sneltest is een tijdelijke extra maatregel die in beginsel geldt totdat de quarantaineverplichting voor reizigers die aankomen in Nederland wettelijk is geregeld. Bij de vaste afwegingsmomenten van de coronamaatregelen kan het kabinet deze maatregel heroverwegen als daar aanleiding toe is. Op dit moment geldt deze maatregel voor alle reizigers uit hoogrisicogebieden die per ferry of vliegtuig naar Nederland komen. Voor landen en gebieden buiten de EU geldt dat alleen de landen en gebieden met een (voorwaardelijke) vrijstelling van het EU-inreisverbod als veilig worden beschouwd.

Voortgang COVAX

Om een eerlijke en wereldwijde toegang tot COVID-19 vaccins te bewerkstelligen is het multilaterale initiatief COVAX opgericht. COVAX heeft inmiddels opties op circa 1,3 miljard doses voor de 92 deelnemende lage- en lage- middeninkomenslanden. De verwachting is dat deze landen binnen 3 tot 4 maanden kunnen beginnen met vaccineren, mits de benodigde middelen hiervoor op tijd beschikbaar komen. Zo is er nog ruim 4 miljard dollar nodig om prioritaire groepen in de allerarmste landen te vaccineren. Team Europe is met EUR 850 miljoen, waarvan EUR 500 miljoen door de Europese Commissie, de grootste donor van COVAX. Het kabinet droeg recentelijk EUR 25 miljoen extra bij aan COVAX AMC, de pijler van COVAX die speciaal is ingericht voor lagere en middeninkomenslanden. Hiermee komt de totale Nederlandse bijdrage aan COVID-19 initiatief van de WHO voor wereldwijde toegang tot diagnostiek en vaccins op EUR 85 miljoen. Nederland is hiermee de 11^e publieke donor van dit initiatief. Het kabinet streeft ernaar om de verdeling van vaccins buiten de Unie zoveel mogelijk via, of in afstemming met, COVAX te laten verlopen en roept de Europese Commissie en EU lidstaten op om eenzelfde lijn te volgen. Nederland acht het hierbij van belang dat de

Commissie bijdraagt aan een gelijk en eerlijk speelveld met oog voor de noden van alle regio's, met name ook die van de meest kwetsbare landen.